

HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNE GÖRE EVLİLİKTE KEFAET'İN ARANDIĞI YERLER

Dr. Öğr. Üyesi Alimcan BUĞDA
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

İsmail Hakkı GÜRDENİZ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri
Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, gurdenez1988@hotmail.com

ÖZET

İnsanlığın ilk zamanlarına kadar uzanan evlilik müessesesi, tarihin her döneminde neredeyse bütün toplumlarda önemli bir müessese olarak kabul edilmiştir. Toplumun temelini teşkil eden böylesine önemli bir müessese için dinler birtakım ilkeler ortaya koymuştur. Evlilikte önemli hususlardan birisi olan kefaet (denklik) de birçok din ve toplumlarda farklı şekillerde uygulanmakla beraber İslâm Aile Hukukunda bu konu üzerinde önemle durulmuştur. İslâm hukuku evlilikle ilgili prensipler koyarken, evliliğin kalıcılığını sağlama yönüyle eşler arasındaki uyumun ve denkliğin önemine dikkat çekmiştir. Bu uyum ve denklik ise evlenecek kişiler arasında nesep (soy), baba ve dedenin Müslüman olması, dindarlık, hürriyet, meslek, mal ve zenginliğin bulunması, fiziki kusurların bulunmaması gibi birçok hususlarda uyum ve denkliğin olması ile gerçekleşmektedir. Evlilik sosyal ve dinî bir yükümlülük olduğundan Kur'an-ı Kerim onu ağır ve önemli bir sözleşme (misâk-ı galiz) olarak vasıflandırmıştır.

İslâm, fitrata uygun bir din olma özelliği ile insanoğlunun fitrî duygularının meşru yollardan tatmin edilmesine müsaade etmiş ve ona bunun yollarını göstermiştir. Evlilik, fitrî duygulardan birçoğunun tatmin edilmesinde önemli bir kurumdur. Doyumlu bir evlilik yaşantısı, eşlerin birbirine ne kadar uygun olduklarıyla doğrudan ilişkilidir. Ailenin huzurlu olmasının ilk koşulu eşler arasındaki uyum ve anlaşmadır. Uyumlu beraberliklerin hayatı kolaylaştıracağı, güzelleştireceği ve zenginleştireceği söylenir. Eş seçmede, evlenecek kişilerin benzer yönlerinin çok olmasının, evlilikte başarı şansını artıracığına inanılır. Eşler arasındaki benzerlikler evlilik hayatını kolaylaştıracağı gibi, farklılıklar da zorlaştırabilir. Bu yüzden evlilikte ekonomik durum, dini inanç, ırk, eğitim, yaş, sosyal değerler açısından eşlerin önemli ölçüde birbirlerine yakın ve benzer olmaları istenir. Bu itibarla İslâm Aile hukukunun, sonradan olabilecek olaylar için, önceden tedbir olarak denklik (kefaet) ilkesine dikkat çekmesi, kişinin en sağlıklı evliliği ancak kendine denk bir eşle devam ettirebileceği düşüncesinden ileri gelmektedir. İslâm'da kadın, kendisine denk olan birisini seçtiği sürece istediğiyle evlenmekte serbesttir. İstemediği biriyle zorla evlendirilmesi söz konusu değildir. Küçükken velisi tarafından yapılmış nikâhı da bozma hakkına sahiptir. Eş seçimi konusunda babaların söz sahibi olduğu bir dönemde, kadına tanınan bu serbestlik İslâm'ın kadına verdiği değer bakımından dikkat çekicidir. İslâm hukukuna göre evlilikte kefaet şartı kadında değil erkekte aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle erkeğin zikredilen hususlarda en az kadının seviyesinde veya ondan üstün olması gerekir. Kadın evlenmekle erkeğin ailesine intisab edeceği için erkeğin kendisine denk olmayan bir kadınla evlenebileceği, kadının ise kendine denk olmayan bir erkekle evlenemeyeceği belirtilmiştir. Böylece, velisinin izni ve bilgisi dışında evlenen kadının hakları korunmaya ve kadının evlendikten sonra baba ocağına göre daha olumsuz şartlar içine düşmesi önlenmeye çalışılmıştır.

Fıkıh literatüründe kefaet olarak ifade edilen evlilikte denkliğin şart olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Evlilikte denklik şartı müçtehid imamlar döneminden sistemleştirilerek ayet ve hadisler ışığında örfün de etkisiyle bazı kriterler belirlenmiştir. Bu makalemizde hanefii ve şafii mezhebinde evlilikte kefaetin aranıp aranmadığına, kefaetin arandığı yerlere değinilmiştir. Hem Hanefi mezhebine göre hem de Şafii mezhebine göre kefaetin arandığı konulara değinerek, konular kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Evlilik, Kefaet, Denklik, Nikah, Hanefi, Şafii.

GİRİŞ

Ailenin her zaman bir birlik ve topluluk şeklinde oluşmadığını belirten hukuk sistemleri, bir arada yaşasın veya yaşamasın kan ve sıhriyet bağı ile birbirine bağlı olan kimselerin aile fertlerini oluşturduğunu kabul eder. Fakat aileye vücut veren ve kan bağından da önce gelen en önemli kaynak evlenmedir. Bütün hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm

hukukunda da asıl olan evliliğdir. Dolayısı ile İslâm hukuku içerisinde yer alan “aile hukuku”¹, eşler arasında devamlılık arz eden mutlu bir yuvayı tanzim eder. İslâm dininin gayesi, insana din ve dünya saadetine kavuşacak yolu gösterip onu mutlu kılmaktır.

Bir fıkıh terimi olarak kefâet evlenecek olan eşler arasında belli hususlarda denkliğin bulunmasını, daha çok da evlenecek eşlerden erkeğin kadına denkliğini ifade eder. Kur’an da evlilik birliğinin sağlam temeller üzerine kuruluşunu ve sağlıklı işleyişi ni hedef alan bir dizi tedbir ve öğütler yer alırsa da kefâet konusu geçmez. Hadislerde ise konu, hukuki bir şart ve gereklilik olmaktan çok eşler arası uyumu ve ailenin devamlılığını sağlayıcı bir tavsiye ya da sosyal realitenin ifadesi olarak zikredilir.

Klasik dönem İslâm hukukçularının çoğunluğu, kendi zamanlarındaki sosyal gruplaşmayı ve aristokratik yapılanmayı da göz önüne alarak hem evlilikte uyumu sağlama hem de ilgili şahısların zarar görmesini önleme amacı ile kefâeti nikâh akdinin bağlayıcılık (lüzum), sıhhat veya nefâz şartı olarak görmüş, buna bağlı olarak evlenecek erkeğin kadına denk olmaması halinde kadına veya velilerine nikâhı feshetme hakkı tanımıştır. Azınlıkta kalan ikinci grup ise aynı dinin mensubu olarak bütün Müslümanların eşit olduğundan hareketle Kefâetin evlilikte hukuki bir şart ve gereklilik sayılmasını doğru bulmamış, sadece evliliklerde dikkate alınmasının yararlı olacağını söylemekle yetinmiştir².

KEFÂET (Eşler Arasındaki Denklik)

1. Kelime manası

Kefâet kelimesi K.F.E. maddesinden türemiştir. Lügate müsavat (eşitlik), mümâselet (benzeşme), nazir (benzerlik), teâdül (denklik), mükâvim, misil – emsal (eşit – eşdeğer) ve bir şeyin başka bir şeye nazîre olması gibi manalara gelir³.

Elmalılı M.Hamdi Yazır (Ö:1942), “kefâet” kelimesini şöyle değerlendirmektedir.

a. Kefâet kelimesi, Tekâfe ü şekliyle küfuv, sadece uygun, eşit, eşdeğer, bir eş ve arkadaştan ibaret değil, aynı zamanda zıt eşit rakip ve hasım manasına gelir ki; misil ve nazir bu manadadır. Bu yönü ile iki erkek aynı şekilde, iki dişi birbirine denk olabilirse bir erkek ile bir kadın denk olamaz.

b. Her biri aynı kıymeti değil, mukabil bir kıymete haiz olmakla biri diğerinden uzak ve aynı makamda olmayıp maksadın oluşması için ikisinin de değerlerde birleşme si manasındadır. Bu manada bir erkekle bir kadın denk olabilir. Evlilikteki kefâet, bu manadadır. Nitekim nikâhda, savaşta ve daha başka şeylerde filan filana küfuv/denk’ tir denilir.

O halde “küfuv” kelimesi, dilimizde müsâvi, eşit, muâdil, denk, eş hemtar, hem ayar, kafadar, akran, yar dediğimiz manalara şamil olarak kullanılmaktadır⁴.

2. Istilâhî Manası

İslâm hukukunda kefâet; bir takım sıfatlarda eşler arasındaki eşitliği⁵, erkeğin kadına din, hasep, nesep, yaş ve meslek gibi şeylerde denkliği⁶, evlenen erkeğin alacağı kadına nesep, diyânet, hürriyet ve mal hususlarında müsâvi ve daha üstün olmasını (Bunun en

¹ Karaman, Hayreddin, **Mukayeseli İslâm Hukuku**, 3 c., İstanbul, Nesil Yayınları, 1996, C. 1, s. 281

² Hamza Aktan, “Kefâet”, DİA, Ankara, 2002, C. 25, s. 167.

³ İbn Manzur, Ebü’l -Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem (Ö.771/1369), **Lisânü’l-Arap**, 15 c., Beyrut, 1990, C. 1, s. 139; Bilmen, Ömer Nasuhi (Ö.1971.M.), **Hukuki İslâmiyye ve Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu**, 8 c., İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1985, C. 2, s. 8.

⁴ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır (Ö.1942.M), **Hak Dini Kur’ân Dili**, 10 c., İstanbul, Azim Yayınevi, 1992, C.10, s. 113-114.

⁵ İbn Abidin, Muhammed Emin, **Haşiye Reddü’l-Muhtar**, 5 c., 1294 , C. 2, s. 435; Ebu Zehra, Muhammed, **el-Ahvâlü’s-Şahsiyye**, b.y. 1950, s.135.

⁶ el-Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, **el-Bidâye Fî Şerhi’l-Hidâye**, 7 c., Beyrut, 1990, C. 2, s. 617.

önemlisi de diyânet noktasında olmasıdır.)⁷, kadının veya velilerinin kocada ayıplamadıkları bir sıfatın bulunması gerektiğini⁸, evlenecek eşler arasında dini, ekonomik ve sosyal konum bakımından denkliği⁹, ifade eder. Buna göre “kefâet” kelimesi istilâhda; “Evlenecek eşler arasında dinî, ictimâî durum ve iktisâdî seviye bakımından yakınlık ve denklik” anlamına gelir¹⁰.

A. DELİLLERİ

Evlenecek eşlerin birbirine uygun ve denk olması genel çizgileriyle hemen hemen bütün toplumlarda aranan, gerekli görülen bir husustur. Denklik düşüncesi bir yanı ile toplumlara mahsus değer hükümlerine, diğer yanı ile de evlenmenin maksadına dayanmaktadır. İslâmın temel kaynaklarından biri olan Kur’an-ı Kerim’de evlenecek eşlerin herhangi bir ölçüye göre birbirlerine denk olmaları gerektiğini ifade eden açık âyet yoktur¹¹. Kefâetin kaynağını şu meallerdeki hadisler oluşturmaktadır.

Ebu Hureyre (r.a) dan gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.): “Kadın dört hal ve sıfatı için nikah olunur. Malı için, soyu için, güzelliği için, dini için, (EY mü’min sen bunlardan) dindar olanı ile evlenmeye bak. (Eğer dediğim gibi yapmazsan) yoksulluğa düşersin¹²” buyurmaktadır. Hz. Ömer (r.a) den gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Kadınları ancak velileri evlendirir ve onlar ancak denkleriyle evlenirler¹³” buyurmaktadır. Cabir b. Abdillâh (r.a) dan gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Denkleri bulunduğu zaman şân ve soy sahibi kadınları evlendirmekten kaçınmayınız¹⁴” buyurmaktadır. Hz. Aişe (r.a) den gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.): “Neslinizi devam ettirecek olan nutfenizi seçiniz, denklerinize evleniniz ve kadınları evlendiriniz¹⁵” buyurmaktadır. Hz. Ali (r.a) den gelen rivayette Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Yâ Ali, dengini bulduğun zaman bekârı evlendirmeyi geciktirmeyin¹⁶” buyurmaktadır. Ebu Hureyre (r.a) den gelen rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v.): “Dininden ve ahlâkından râzı olduğunuz kişiler size evlenme teklifi yaptığında onunla evleniniz. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde fitne ve fesât olur¹⁷” buyuruyor.

B. ÖNEMİ

Evlenecek olan eşlerin birbirlerine denk olmaları; sohbet, ülfet, neslin devamı ve akrabalığın tesisi gibi bir takım faydalar sağladığından aranan bir husustur. Çünkü ailenin devamı için istenilen bütün şartlar ancak uyumlu bir ailede görülebilir. Birbirine denk olmayan ailelerde ise huzurun sağlandığı nadirdir. İnsanlar her ne kadar toplum içerisinde beraberce yaşıyorlar ise de kişilerin sosyal statü farklılığına sahip oldukları bir gerçektir.

⁷ Abdullah YEGİN, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Luğat**, s.503.

⁸ Abdülhamid, Muhammed Muhyiddin, **el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye Fi’ş-Şeriatî’l-İslâmiyye**, Beyrut, 1984, s. 89.

⁹ Hazma Aktan, “**Kefâet**”, DİA, Ankara, 2002, C. 25, s.166.

¹⁰ Karaman, Hayrettin, a.g.e., C. 1, s. 310; Döndüren, Hamdi, **Delilleriyle Aile İlmihâli**, İstanbul, 2004, s. 179.

¹¹ Kefâet, kelime olarak bir yerde geçmekte olup evlilik hükümleri ile ilgili değildir. Bkz. İhlâs, 112/4.

¹² Buhârî, Nikah, 15; Müslim, Radâ, 53; Ebu Davud, Nikah, 2; Nesâî, Nikâh, 13.

¹³ Muvatta, Mâlik b. Enes (Ö.179.H.), **el-Muvatta**, 2 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Nikah, 5; İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (Ö. 273/886), **es-Sünen**, 2 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Nikâh, 46.

¹⁴ Ebu Davud, Nikâh, 3; Neseî, Nikâh, 11.

¹⁵ İbn Mâce, Nikâh, 46.

¹⁶ Tirmizi, Ebu İsâ Muhammed b. İisâ (Ö. 279/892), **el-Câmiu’s-sahih**, 5 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, Mevâkit, 13; Cenâiz, 73; İbn Hanbel, Ahmed (Ö. 241.H.), **Müsned**, 6 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992, 1, 105.

¹⁷ Tirmizi, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 46.

İnsanların bir takım sosyal ve tabii şartlar sonucunda değişik mesleklerde çalışmaları kişilerin birbirlerine olan karşılıklı faydalanmayı doğurur. Bu arada bir kısmı ise diğerlerine nispetle daha üstün olabilir. Asıl olan kişilerin aldıkları eğitim sonucunda birlik ve beraberliği tesis etmeleridir. İşte bu açıdan karı-koca ilişkilerinde kefâet önemlilik arz etmektedir.

Kadın toplumda şeref ve haysiyetinin korunması ve kendisine gelecek bir takım ithamlardan uzak yaşaması için soy, nesep, hasep, sanat ve şehirli olmak gibi bir takım şartlarda kocanın üstün olması; evlilik hayatının huzur ve saâdeti açısından önemlidir. Eşler arasındaki geçimsizliğin sebeplerinden biri de, yukarıda sayılan özelliklere riâyet edilmemesi olabilir. Bu nedenle aile huzurunun, sağlıklı bir neslin devamının ve sosyal barışın sağlanabilmesi; eşler arasındaki uyum ve denk evlilikten geçer. Buna göre koca, mezkûr şartlarda eşinden devamlı üstün olmalıdır. Bu, kadının onur ve şerefının daha fazla korunması açısından da önemlidir. Kadının, belirtilen şartlarda kocasına eşit olmaması ona bir zarar vermez¹⁸.

Nikâh, evliliğin hayat boyu devam etmesi için akdedilir. Evlilik, eşler arasında yakınlaşmayı sağlar ve güzelce geçinmeyi gerekli kılar. Buna göre istenilen evlilik birbirinin dengi olan kimseler arasında vücut bulur. Nikâhın meşru kılınmasında arzulanan hedef; evliliğe ait faydaların hayat devam ettikçe bir intizam dâhilinde cereyan etmesidir. Çünkü nikâh akdi ile bir akrabalık oluşur. Keza önceden birbirlerine yabancı olan kişiler arasında yakınlık ve yardımlaşma meydana gelir. Biri diğerinin sevinci ile sevinir, kederi ile üzülür. Bu gibi haller ise, aralarında akrabalık oluşan şahısların birbirine denk ve uyumlu olması ile tahakkuk eder, aralarında neşep ve bazı vasıflarda uzaklık olan eşler arasında ise yakınlaşma ve ünsiyet meydana gelmez¹⁹.

Yukarıda arz etmeye çalıştığımız sebeplerden dolayı evlilik akdinde denkliğin gerekli olduğunu şart olarak ileri süren hukukçular, “evlenme gibi önemli bir sosyal olayın iyi bir şekilde devamını ve nikâhtan istenilen çeşitli hayatî menfaatların oluşmasını temin için birbirleri ile yakınlaşacak ve yardımlaşacak kimselerin aralarında uyum ve benzerliğin varlığını gerekli görmüşlerdir²⁰.”

İnsanların rûhi hallerini tetkik edenlerce malumdur ki, hiçbir fert, kendi akran ve emsâli olmayan kimseler ile iyi anlaşamaz, birleşme ve onlarla iyi ünsiyet kuramaz. Dolayısıyla insanlığı, fitratın getirmiş olduğu ruhî duygulardan ve ruhî ihtiyaçlardan büsbütün uzaklaştırmak mümkün olmadığından eşler arasında istenilen eşitliğe azami derecede riayet etmek lâzımdır. Bu nedenle Hanefî hukukçular, kadına evlenme ehliyeti tanımış, diğer taraftan ailenin bundan zarar görmemesi için de birçok noktada erkeğin kadına denk olmasını şart koşmuşlardır²¹.

Aynı şekilde büyük İslâm hukukçusu İmam Şâfiî “kadınların evlenme işlerinde denk olmalarından daha önemli bir şey bilmiyorum²²,” diyerek konunun önemini belirtmiştir. Evlilikte kefâete büyük bir önem veren İmam Şâfiî, aynı zamanda kadın haklarının zayii olmaması için nikahta veli şartını ileri sürerken, velilerin de, kadınların nikahlarını kıymalarında denklik şartına riayet etmelerini ve hatta bu şartı aramalarını istemiştir²³.

¹⁸ İbn Abidin, a.g.e., C. 2, s. 436.

¹⁹ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 73.

²⁰ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 73; Ayrıca Bkz: Karaman, a.g.e., C. 1, s. 310; Döndüren, s. 179.

²¹ Aydın Akif, **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, No : 11, İstanbul, 1985, s. 27.

²² Şâfiî, Ebu Abdillah Muhammed b. İdris, **el-Ûmm**, Beyrut, 1993, C. 5, s. 25.

²³ Şâfiî, a.g.e.

Şunu da ilave edelim ki aile huzurunun temininde çok büyük hikmetler taşıyan kefâet, İslâm'da sadece kadından yana ve onun ailesinin onurunu korumayı hedefleyen bir müessesedir. Nikâhın sahih olmasının değil, geçerli olmasının şartıdır. Yani denklik bulunmasa da nikâh sahihtir²⁴.

C. HANEFİ VE ŞAFİİ MEZHEBİNE GÖRE KEFÂETİN ARANDIĞI YERLER

1. Hanefi mezhebine göre Kefâetin Arandığı Yerler;

Hanefi hukukçularına göre kefâetin arandığı yerler; a. Neseb, b. Din, c. Hürriyet, d. Diyânet, e. Meslek ve f. Servettedir. Bu şartların bir kısmında ittifak edilirken diğerlerinde ise ihtilaf edilmiştir.

a. Nesepte

Nesep; bir beldeye, kabileye veya mesleğe olan nisbettir. Yakınlık manasında da kullanılmıştır. O halde nesep: “Baba ve ana yönlerinden birlik ve dayanak”tır. Fakat nesep, çoğunlukla baba yönünden olan akrabalıkta kullanılır. Kişinin soyunun baba ve dedesine dayanması olarak da tarif edilir²⁵.

Nitekim bir kişi ile onun babası veya oğlu arasında böyle bir soya dayanma varsa buna nesep alakası denir. Bununla beraber nesep; hukuk bakımından baba cihetinden olan karabet (yakınlığa) mahsustur²⁶.

Bu hususta Allah (c.c) şöyle buyuruyor :

“Yine o Allah (c.c)’dır ki, sudan insanı yaratmış ve ona soy sop vermiştir. Rabbin her şeye kadirdir²⁷.”

Yani Allah, su ile yoğrulan bir maddeyi aslıyeden insan cinsini yaratmış, onu iki kısma ayırmıştır. Bir kısmı nesep sahipleri olan erkeklerdir ki, nesepler kendilerine nisbet olunur. Bir kısmı da müsâherete vesile olan kadınlardır ki, sıhriyet (akrabalık) onlar ile oluşur²⁸.

Hasep; baba ve dedelerin kerem, ilim, kahramanlık, takva ve cömertlik gibi güzel sıfatlarla muttasıf olmasıdır. Nesebin varlığı, hasebin varlığını gerekli kılmaz. Zira bazen insanın nesebi belli olmakla beraber zikredilen sıfatlar ile şöhret kazanmamış olabilir. Fakat hasebin varlığı, nesebin varlığını gerektirir²⁹.

İnsanlar arasındaki asâlet ve üstünlük madenlere benzer. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) : “İnsanlar ahlak ve özellikleri itibarı ile türlü olup bu halleri ile madenlere benzerler. İnsanların cahiliye çağında hayırlı olanları, İslâm'da da en hayırlılarıdır buyurmaktadır³⁰.”

Asâlet, nesil ve neseb ile kaimdir. Nesil ve nesebin faydası da; insanlar arasında kavminin kudret ve şevketi ile birbirine yardımlaşmayı temin etmesidir. Bir insanın nesebi temiz ve şerefli, akrabaları da mevki ve makam sahibi olur ise; kişi o ölçüde asil ve mevki sahibi olur. Soy kütüğünde bu tip insanların çok olması, sülâlenin asâletinin kuvvetli olmasına delildir³¹.

²⁴ Beşer, Faruk, **Fıkıh Penceresinden Sosyal Hayatımız**, 2 c., İstanbul, Nun Yayıncılık, 1993, C. 1, s. 159.

²⁵ Şa’ban, Zekiyyüddin, **el-Ahkâmü’s-Şer’iyye li Ahvâli’s-Şahsiyye**, Bingazi, 1993, s. 245; Ebu Zehra, a.g.e., s. 135; Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 395.

²⁶ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 397.

²⁷ Furkan, 25/54.

²⁸ Bilmen, a.g.s.

²⁹ Ebu Zehra, a.g.e., s. 135.

³⁰ Müslim, Fezail, 168; İbn Hanbel, 4, 101.

³¹ İbn Haldun, Muhammed b. Abdurrahman (Ö. 808.H.), **Mukaddime**, 2 c., Ter. Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergah Yayınları, 1988, C. 1, s. 431.

Evlenecek olan kız, evleneceği erkeğin nesebe kendisine denk olmasını istemesi, kişilerin nesepleri ile övündükleri bir gerçektir. Nesebi bilinen kadın, ancak kendisi gibi nesebi bilinen bir erkeğe denk olur. Dolayısıyla her hangi bir kabileye mensup olan kişiler Arap/Kureyş, Türk, Acem olsunlar bunlar kendi aralarında bütün kolları ile birbirlerine karşı denktirler³². Kureyşliler birbirlerinin dengidirler. Başka Arap kabi lelerine mensup olanlar Kureyşlilerin dengi değildirler. Diğer Arap kabilelerine mensup olanlar birbirlerine denktirler. Arap olmayan diğer Müslüman kavimler bunların dengi değildirler. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kureyşliler birbirlerinin dengidirler. Diğer Araplarda birbirlerinin dengidirler.” Hz. Peygamber (s.a.v) yine şöyle buyurmuştur ki ;“Arap olmayan diğer Müslümanlar da birbirlerine denktirler³³”

İmam-ı A'zam'ın bu hususta ileri sürdüğü delil şudur :

“Kureyş'in soyları birbirlerinin dengidirler. Arap ise kabile kabile birbirlerine denktirler. Mevâli (Arap olmayan) ye gelince onlar adam adama birbirlerine denktirler³⁴”

Hanefi hukukçularından Serahsi (Ö: 483/1090), bu hadisin hadis kitaplarında değilde fıkıh kitaplarında yer alması nedeniyle bu hadise itibar etmemiştir³⁵. Yine büyük hanefi hukukçusu Kemaleddin İbn Hûmam konuya kaynak olan Hadis-i Şerifi geniş bir kritiğe tabi tutarak hadisi zayıf, mevzu, muhayyel, münker ve râvilerinin meçhul olduğunu zikrettikten sonra aşağılanan ve ayıplanan toplumların bu hadise sığınarak kendi davalarını isbâta kalkıştıklarını belirtir³⁶.

Kureyş'in genel Arap kabilesi üzerine üstünlüğü veya Arabın Arap olmayana karşı üstünlüğü hususunda kitap ve sünnetten bir delil yoktur. Hatta hadis ve fıkıh araştırmacıları; her kim bu üstünlük konusunda bir delil getirmek isterse, mutlaka bunun karşılığını bulacağını belirtirler. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), Kureyş'in en asil kadını olan halası kızı Zeyneb'i, Kureyşli ve Arap olmayan Şam'lı bir aileden gelen Zeyd b. Harise ile evlendirmiştir³⁷.

Yine, Fatıma binti Kays'ı, kocası Ebu Amr b. Hafs b. el-Muğire boşamıştı. Fatıma, Hz. Peygamber (s.a.v) e gelerek Muâviye ve Ebu Cehmin kendisine nişan teklifi yaptığını haber verdi. Hz. Peygamber “Muâviye fakir birisidir, Ebu Cehm ise yerinde durmaz, devamlı seferdedir” diyerek, Üsâme b. Zeyd ile evlendirmesi buna örnektir. Bunun üzerine Fatıma da Üsâme ile evlendi. Fatıma Kureyşli bir kadındı. Hz. Peygamber (s.a.v), ona Kureyşli ve Arap olmayan Üsâme'yi seçti. Bu örnekte Arap olmayan erkeğin Arap ırkından olan kıza Kureyş'li de olsa denk olduğu açıkça ortaya çıkmıştır³⁸.

İslâm, bütün ırk ayrımlarını ortadan kaldırarak insanları eşitlik ve takva prensipleri altında toplamıştır Hz. Peygamber (s.a.v), vedâ haccında şöyle buyurmuştur : “Aranızda cahiliye adetlerini ve babalar ile övünmeyi kaldıran Allah'a hamd olsun. Ey insanlar! Biliniz ki insanlar iki kısımdır. Allah katında faziletli, ahlaklı ve yasaklardan korunan mü'min ile,

³² Serahsi, Muhammed b. Ahmed es-Serahsi (Ö. 483/1090), **el-Mebsut**, 15 c. (30 cüz), İstanbul, 1982, C. 5, s. 24; el-Kasânî, Alaaddin Ebî bekr b. Mes'ud (Ö. 587.H.), **Kitabü'l-Bedâii's-Sanaî Fi Tertibi's-Şerâî**, 8 c., Beyrut, Darel Marefah, 2000., C. 2, s. 498; Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 65.

³³ el- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (Ö.683.H.), **El-İhtiyar Li-Ta'fili'l-Muhtar**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1996, C. 3, s. 98.

³⁴ Mevsilî, a.g.e., C. 3, s. 98.

³⁵ Serahsi, a.g.e., C. 5, s. 24; Kâsânî, a.g.e., C. 2, s. 498.

³⁶ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 285.

³⁷ Ahzab, 33/36-40; Şaban, s. 245 vd.

³⁸ Şaban, s. 245 vd.

Allah'a karşı isyankâr, emir ve nehiyelerini hafife alan fâcir (günahkar) kişi. Arab'ın acem üzerinde takvadan başka bir üstünlüğü yoktur. Hepiniz Adem'den, Adem ise topraktır³⁹.” Allah (c.c) Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır : **“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, takvâca en üstün olanınızdır⁴⁰.”**

Hanefî hukukçularında İmam Muhammed, kefâette nesep şartını sadece hilafet ve ehl-i beyt gibi bir takım üstün meziyette olan aileler için tanımış, bunu da hilafet makamına duyulan hürmet ve fitne ateşinin söndürülmesi için uygun bulmuştur⁴¹.

Nesep hususunda ne kadar araştırma yapılırsa yapılsın bir noktadan sonra nesepbe karışmalar olmaktadır. Nitekim Kureyş kabilesi, Nadr b. Kinâne oğullarındandır. Bunun ötesi ise Araptır, Kureyş değildir⁴².

Hanefî hukukçularının çoğunluğuna göre Arap olmayanlar; Acem (mevali) olarak isimlendirilerek bunların herhangi bir kayıt tanınmadan birbirlerine denk oldukları belirtilmiştir. Mevalinin kendi aralarındaki övümleri nesep ile değil, din iledir. Zira Acemler, Arapların yardımları ile Müslüman olmuş ve daha sonraları da köle iken hürriyetlerine kavuşmuşlardır. Hür olan Acemler, Araplara yardım ettiklerinden dolayı onlara “Mevali” adı verilmiştir⁴³.

Nitekim Allah (c.c), bu kelimeyi şöyle kullanıyor : “Kafirlerle gelince onlar için bir yardımcı (Mevla) yoktur⁴⁴.” Süfyan es-Sevri, Arap olmasına rağmen nesep şartını nikâhta aramaz⁴⁵. Hz. Peygamber (s.a.v) in şu hadisini de delil olarak getirir : “İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittirler. Arabın Aceme karşı üstünlüğü ancak takva iledir⁴⁶.” Hz. Ali (r.a) diyor ki : “İnsanlar, müslüman olup iman ettikten sonra Arap olsun, Acem olsun, Kureyşli olsun, Haşimi olsun fark etmez. Bunlar birbirlerine denktirler.”

Beni Beyazâ kabilesinden köle olan Ebu Hind, efendisinin kavminden olan bir kız ile evlenmek isteğini efendisi red edince, durumu Hz. Peygamber (s.a.v) e ileterek : “Ey Beni Beyazâ halkı, Ebu Hind'i evlendiriniz. Ve onunla evleniniz⁴⁷” buyurmuştur. Yine Hz. Bilâl (r.a), Araplardan bir kadın ile evlenmek istediğinde Araplar bunu hoş karşılamamışlar, fakat Hz. Peygamber (s.a.v), onun evlendirilmesini emretmiştir⁴⁸. Selman (r.a), Hz. Ömer (r.a) in kızı ile önce nişanlanmış sonra da onunla evlenmiştir⁴⁹.

Hanefî hukukçularından İmam Ebu Yusuf, nesebe itibar etmeyerek “*kendi kendine müslüman olup azad olunan kişi eğer üstün ahlâkî meziyetleri elde etmiş ise o en büyük nesebi elde etmiş ve kendi gibi olanlara denktir,*”der⁵⁰.

³⁹ Ebu Davud, Edeb, 111; İbn Hanbel, 2, 341, 524.

⁴⁰ Hucurât, 49/13.

⁴¹ Mevsilî, a.g.e., C. 3, s. 98.

⁴² İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 299.

⁴³ Serahsi, a.g.e., C. 5, s. 24; Kâsâni, a.g.e., C. 2, s. 498.

⁴⁴ Muhammed, 47/11.

⁴⁵ Şeyhzâde, Abdurrahman b. Muhammed (Ö. 1078.H.), *Mecmuu'l-Enhur Şerh-u Mûltekâ el-Ebhur*, 2 c., Derseadet, t.y, 1, 227

⁴⁶ İbn Hanbel, 5, 411.

⁴⁷ Ebu Davud, Nikah, 27.

⁴⁸ Serahsi, a.g.e., C. 5, s. 22.

⁴⁹ Serahsi, a.g.s.

⁵⁰ İbn Hûmam, a.g.s.

B. DİNDE

Hanefi hukukçularının ittifakına göre evlenecek kimse eşi ile aynı dinde olmasını arar. Kadın evleneceği erkeğin müslüman birisi olmasını ister. Yalnız kendisi müslüman olan bir erkek, hem kendisi hem de babası müslüman olan bir kadına denk değildir. Dolayısı ile kendisi ile babası müslüman olan bir erkek, babası ve dedesi müslüman olan bir kadına denk olamaz. Fakat kendisi ile beraber babası ve dedesi de müslüman olan bir erkek, bütün ecdadı müslüman olan kadına denk olur⁵¹.

Kadın müslüman olup kocası inanmayan birisi ise, kocaya İslâmı kabul etmesi teklif edilir, eğer müslüman olursa evlilik hayatı devam eder. Şayet müslüman olmaktan yüz çevirirse, hâkim aralarını ayırır. İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre bu ayırma, talâk-ı bâindir⁵².

Ebu Yusuf'a göre ise talâk olmayıp sadece aralarını ayırmadır⁵³. Koca müslüman olur da karısı mecusî olursa ona İslâm anlatılır. Kadın müslüman olursa evlilik devam eder, şayet kabul etmezse hakim aralarını ayırır. Karı kocadan biri mürted⁵⁴ olursa aralarının ayrılması gerekir⁵⁵.

İrtidât eden birisi sonradan müslüman olursa irtidât etmeyen bir kadına denktir.⁵⁶ Arap toplumunun dışında olan ve Araplarca İslâmiyeti kabul ettikten sonra hürriyetlerine kavuşan (Mevali) lardan annesi ve babası müslüman olan bir erkek, sadece babası müslüman olan kadına denktir. Kendisi veya sadece babası müslüman olan bir erkek, anne ve babası müslüman olan kadına denk değildir. Çünkü nesep ancak baba ve dede ile tamamlanır. Anne ve babası müslüman olan kişinin dini bakımdan sahîh nesebi vardır⁵⁷.

Neseblerin derinlemesine araştırılması, bir noktadan sonra kişileri endişelen direcek dini duruma sokabilir. Nitekim bir sahâbi cahiliyet devrindeki nesebini dokuz babasına kadar saydığında Hz. Peygamber (s.a.v), "Onuncusu ateştedir" diyerek, nesep ile övünmeyi iyi görmemiştir⁵⁸. Sonradan müslüman olan kavimler, nesepleri ile ne kadar övünürler ise övünsünler onlar bir soydan sonra karşımıza değişik dinlere mensup olarak çıkarlar. İran, Irak, Mısır, Türk Tarihi buna örnektir.

Hanefi hukukçularından olan İmam-ı Ebu Yusuf dedenin kafir olmasını kusur saymamıştır. Babanın müslüman olmasını yeterli görmüştür⁵⁹. Zimmet ehli arasında kefâete itibar edilmez. Onlar birbirlerine karşı denktir. Dolayısı ile ehli zimmetten⁶⁰ olan bir kadın kendini evlendirse, dengi olmadığı sebebi ile velisi onu ayıramaz ve bir dava da bulunamaz. Fakat zimmi olan kişinin nesebi meşhur kişilerden ise; bir kralın, aşiret reisinin zimmetinde

⁵¹ Kudurî, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Câfer, **el-Muhtasar**, İstanbul, 1960, s. 113; Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 24; Kâsânî, a.g.e., C. 2, s. 498; Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 66.

⁵² Talâk-ı bâin : Evliliğe derhal son veren, yeni bir nikâh akdi ve mehir tesisi olmadan normal aile hayatına dönüş imkanı vermeyen boşama çeşidine denir. Bkz : Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 175; Döndüren, a.g.e., s. 274.

⁵³ Kudurî, a.g.e., s. 113.

⁵⁴ Mürted; müslüman olduktan sonra kişinin, İslâmı terk edip başka bir dini kabul etmesidir.

⁵⁵ Kudurî, a.g.e., s. 113.

⁵⁶ Fetâvay-î Hindiyeye, , C. 1, s. 320.

⁵⁷ Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 24.

⁵⁸ Serahsî, a.g.s.

⁵⁹ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 288.

⁶⁰ Ehl-i zimmet : İslâm idaresi altında yaşayan gayr-i müslimlerdir.

ise o zaman sadece doğması muhtemel fitnenin ortadan kalkması için burada denklik şartına riayet edilir. Ve hâkim, böyle bir nikah akdinde fitneyi dindirmek için aralarını ayırabilir⁶¹.

Müslüman Araplardan cihad ve irşad yolu ile İslâma giren, köle olan ve daha sonradan da hürriyetlerine kavuşan ve mevâli adını alan kesim ise, hangi ırk ve kabileden olursa olsun ünvanı mevâli olan kişilere karşı denktirler⁶².

Kefâette din şartı Arap olmayan diğer İslâm milletlerinde aranan bir özelliktir. Araplara göre baba ve dedelerin müslüman olması o kadar iftihar nedeni olmadığından Araplara göre sadece kendisi müslüman olan bir erkek, baba ve dedesi müslüman olan bir kadına denk olabilir. Fakat diğer İslâm beldeleri arasında nesebin müslüman olması ile övünme bir üstünlük olması nedeni ile bu kavimlere göre din kefâet için aranan şarttır⁶³.

Kefâetin din konusunda aranması diğer şartlara göre daha fazla rağbete ve itibara şayan bir özelliktir. Bu nedenle dindar olan bir köle, nesebi yüksek bir kadınla evlenebilir⁶⁴.

Büyük hadis İmam Buhâri (Ö. 870), Sahih adlı eserinde nikah bölümüne bab ünvanı olarak “Dinde Kefâet” konusuna özel bir başlık koymuştur. Buna şu ayeti kerimeyi de delil getirmiştir :

“Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (akrabalık bağından doğan) yakınlığı dönüştüren O’ dur. Rabbinin her şeye gücü yeter⁶⁵.”

Netice olarak Araplar, cahiliyet döneminde din özelliğine itibar etmez iken, Arap olmayanlar arasında din, aranan bir şarttır. Zira Arap olmayanların müslüman olmaları ile övünmeleri, Arapların nesepleri ile övünmesi gibidir. Sahabe içerisinde öyle insanlar vardır ki; kendileri müslüman olmakla beraber karıları müşrik veya müşrik kızları olmuştur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) in hanımlarından bazılarının babalarında gayr-ı müslimlerden⁶⁶ idi.

Kişilerin kendi asalet ve ırkî özellikleriyle övünmeleri almış oldukları temel eğitimden kaynaklanmaktadır. Bu özellik her zaman ve her yerde aranan ve kaçınılmaz unsurlar olmayabilir. Halbuki evlilik kurumu, devamlılık arzeden bir yuva olması nedeni ile bu aile yapısının bir takım ahlâki kurallara dayanması daha uygun ve isabetli olur. Bu nedenle din, önemli bir unsurdur.

C. DİYÂNETTE

Hanefî hukukçularına göre din-diyânet kavramından kastedilen husus, takvâ⁶⁷ ve haseptir. İmam-ı A’zam ile İmam-ı Ebu Yusuf’a göre ise adâlet demektir, en sahih olan da budur. Çünkü kişinin en büyük meziyeti onun âdil olmasıdır. Bunlardan başka iyi hal, ilmi üstünlükler ve ahlâki faziletler de anlaşılır. Zira bu sayılan sıfatlar en yüksek övgülerdir. Bir kadın kocasının aile nesebi itibarı ile düşük seviye de olmasından çok fâsık ve fâcir⁶⁸

⁶¹ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 288.

⁶² Kâsâni, a.g.e., C. 2, s. 498.

⁶³ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 66, Ebu Zehra, a.g.e., s. 135.

⁶⁴ Miras, Kâmil, **Sahih-î Buhârî Muhtasârı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, 12 c., Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991, C. 11, s. 265.

⁶⁵ Furkan, 25/54.

⁶⁶ Abdülhamid, a.g.e., s. 94.

⁶⁷ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 289.

⁶⁸ Bu tabirlerin izahı için bkz : Osman Karadeniz, “Fâcir”, DİA, C. 12, s. 71-2; Yusuf Şevki Yavuz, “Fâsık”, DİA, C. 12, s. 202.

olmasından utanır. Dolayısı ile günahkar bir kişi, salih bir kadına veya salih kimsenin kızına denk olamaz⁶⁹.

Bu yönü ile kefaet, hem Araplarda, hem de diğer müslüman milletlerde muteberdir⁷⁰.

İmam-ı A'zam Ebu Hanife'ye göre kefaette salah (iyi hal), aranan bir şart değildir. Ebu Yusuf 'tan gelen rivayette aynı doğrultudadır. Hatta fâsık olan bir kişi toplumda sultan, hâkim veya herhangi bir idareci gibi mevki makam sahibi birisi ise, bunlar kefaet için muteber olan sıfatlardır. Hatta gizlice içki içipte sonradan dışarıya çıkmayarak durumunu gizleyen kişi de salih bir kadına nisbetle denk sayılır⁷¹. İmam Muhammed diyânet kavramını takvâ olarak tanımladıktan sonra, bunu ahirete ilişkin hususlardan sayar. Dünya işi olan nikâh akdini feshetmeyeceğini de belirttikten sonra, kişi sokaklarda tokatlanan, kendisi ile alay edilen, sarhoş olarak dışarı çıkıp, çocukların kendisi ile alay ettikleri birisi olursa; o zaman bu denklige hâle getirir ve salih bir kadına denk değildir⁷².

Salih bir kadın fâsık birisi ile evlenirse genellikle kocasını küçümseyebilir. Dolayısıyla bu çerçevede evlilik kurumunun birlik ve beraberlik içerisinde devam etmesi zor olduğundan eşlerin birbirlerinden diyânet (iyi hal) ölçüsünü aramaları gayet normaldir. Ve bu aramada din unsurunun nesep unsuruna göre öne alınması daha uygundur⁷³.

Hanefi hukukçularına göre erkeğin kadına takvâ ve ahlâkta eşit olması, nesep yönünden üstün olmasından daha iyidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v), şöyle buyuruyor : “Dininden ve ahlâkından râzı olduğunuz birisi ile nişanlanacağınız zaman hemen onunla evleniniz⁷⁴.”

Hanefi hukukçularının konu ile ilgili olarak delil gösterdikleri hadis şudur. Akıl, bâliğ ve hür kadının böyle salih bir erkekle kendi iradesini kullanarak evlenmesi en güzel davranış ve uygun hareket olup, velilerin bu hususta söz söylemeye hakları yoktur⁷⁵.

Kişi evlendiğinde sâlih bir mü'min iken, daha sonraları fâsık olsa bile bu, nikâhına zarar vermez. Çünkü kefaette asl olan nikâhın başlangıcıdır. Mü'min ve faziletli bir kadın, zâni bir erkeğe eş olamaz⁷⁶. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyuruyor :

“Zina eden bir erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenemez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu mü'minlere haram kılınmıştır⁷⁷.”

Küçük kızını ahlâki yapısının iyi olduğunu zannederek bir erkekle evlendiren baba, daha sonraları evlendirdiği erkeğin içki müptelâsı, alkolik, fâsık ve zâni birisi olduğunu öğrense; kız da, bülüğa erişince: “Ben bu nikâha razı değilim” dese; koca tarafının çoğu, salih kimseler olsalar bile, yine bu nikâh bâtıldır, geçersizdir⁷⁸.

⁶⁹ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 66.

⁷⁰ Bilmen, a.g.s.

⁷¹ Serahsi, a.g.e., C. 5, s. 25; Kasani, a.g.e., C. 2, s. 500.

⁷² Mevsilî, a.g.e., C. 3, s. 98.

⁷³ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 290;

⁷⁴ Tirmizi, Nikâh, 3; İbn Mâce, Nikâh, 46.

⁷⁵ Abdülhamid, a.g.e., s. 97.

⁷⁶ Abdülhamid, a.g.s.

⁷⁷ Secde, 32/18.

⁷⁸ Fetâvây-ı Hindiyeye, C. 1, s. 321.

Zâlim ve zulmû ile şöhret bulmuş kişi, saliha bir kadınla evlenemez⁷⁹. Zulmû ve fâsıklığı açıkça belli olmayan kişinin saliha bir kadın ile evliliği sahihtir ve o kadına denk sayılır⁸⁰.

D. HÜRRİYETTE

Hanefi hukukçularının ittifakı ile evlenecek kişilerin hürriyet maddesini aramaları Muteberdir. Dolayısı ile köle, hür bir kadına denk değildir. Çünkü hür kadın, köle bir kocaya varmaktan utanç duyar. Bu onun için bir noksanlık ve lekedir. Köle azad edilse bile hür kadına karşı denk değildir⁸¹. Kölelik, bir takım kusurları beraberinde getirdiği için kişinin toplumda aşağılanmasına sebep olabilir.

İmam Ebu Yusuf'a göre; kişi İslâmı kabul eder, köle iken azâd olur ve nesebin getirmiş olduğu birtakım meziyetleri taşır ise, o zaman hür kadınlara karşı denk olur⁸². İslâm hukukunda evlilikten maksat, karı kocanın her birisinin faydalarını temin ve ömür boyu devam edecek olan huzurun sağlanmasıdır. Çünkü evlilikte bir takım akrabalık oluşur, birlik, yardımlaşma, acı ve tatlı günde aynı duyguyu yaşama hazzı oluşur. Bu sayılan vasıflar ise ancak denk ve uyumlu bir evlilikte vardır. Zıtlaşmaların olduğu yerde nefisler yakınlaşmadığı gibi, ruhlar da sükunet bulmaz. Dolayısıyla din, diyânet, hürriyet gibi kefâette aranan bir takım vasıflar oluşmadığı zaman, eşler arasında huzursuzluğun ve ayıplamaların olması kaçınılmaz olur.

E. SERVETTE

İnsanların fitraten mal ve servete temayülleri vardır. Nefsin ve neslin devamı asıl olduğuna göre kişinin biyolojik yapısının sağlıklı olabilmesi temiz bir beslenmeden geçmektedir. Bu da insanın mal ve servet sahibi olmasını gerekli kılmaktadır. İnsanoğlu genelde mala düşkün olup onunla övünç duyar. Bu duygular kişilerin almış oldukları eğitim ile de yakından alakalıdır.

Allah (c.c), kulun mala olan hırsını şöyle belirtir :“**Şüphesiz ki insan, Rabbine karşı pek nankördür. Buna, kendisi de şahittir ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür**”⁸³. Hanefi hukukçuları kefâette mâli yönü de dikkate almışlardır. Mal konusunda asıl olan, kişinin mehir ve nafakaya muktedir olmasıdır. Karısının nafakasını temine ve mehre muktedir olamayan kişi, kadına göre denk değildir. Çünkü mehir, nikâh akdinin hükümlerindedir. Mehrin gerekliliği, nikâhın ayrılmaz bir parçasıdır⁸⁴. Buradaki mehrden hedef muaccel⁸⁵ olandır.

Mehri vermeye muktedir olmayan dolayısıyla nikâh akdine de muktedir değildir. Nafaka ise kadının ihtiyaçlarını gidermede asıldır. Ve kadın, evliliğe nisbetle nafakaya daha çok ihtiyacı vardır. Nafaka ve mehri karşılamaya muktedir olmayan böyle bir kişi; evleneceği kadına karşı denk değildir⁸⁶.

⁷⁹ Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 24.

⁸⁰ Kasaî, a.g.e., C. 2, s. 501.

⁸¹ Kudurî, a.g.e., s. 113; Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 24; Kasaî, a.g.e., C. 2, s. 499; Mevsîlî, a.g.e., C. 3, s. 99; Fetâvây-i Hindiyye, a.g.e., C. 1, s. 320.

⁸² A.g.eserler.

⁸³ Âdiyât, 100/6-9.

⁸⁴ Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 25; Kasaî, a.g.e., C. 2, s. 500; Mevsîlî, a.g.e., C. 3, s. 99; Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 66.

⁸⁵ Mehri muaccel : Peşin verilmesi şart olarak ileri sürülen mehirdir. (Bilmen, 2, 10).

⁸⁶ Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 25.

İmam Ebu Yusuf, kişinin mehre muktedir olmasını kefâette aranan mal şartının tahakkuku için yeterli görmez. Ona göre kefâette mal için aranan şart, kişinin evleneceği kadının nafakasını temin etme yeterliliğine sahip olmasıdır. Zira kişinin hayatının sağlıklı bir şekilde devamı nafakaya, dolayısıyla mal varlığına sahip olması ile olur. Alış-verişlerin çoğunluğu da mal üzerinde tahakkuk eder. Mehrin genelde baba, anne, dede veya nine tarafından karşılanması ihtimali vardır. Yine Ebu Yusuf'a göre; nafaka da asl olan örfteki geçerli miktardır. Bunun ölçüsü de kişinin günlük ihtiyacını karşılayabilmesi ve kazançlı biri olmasıdır⁸⁷.

Kişi mehr ve nafakayı temine muktedir olduktan sonra fazla mala ve zenginliğe sahip olması gerekir mi? Sorusuna karşılık Ebu Hanife ve İmam Muhammed bu görüşü destekler iken hanefi mezhebinin muteber olan görüşüne göre; zenginlik aranan bir şart değildir⁸⁸.

F. MESLEKTE

Meslek (Hirfet), sanat, ticaret veya ziraat gibi bir vasıta ile para kazanıp tedarik etme manasına gelir. "Vazife" denilen bir kısım hizmetler, memuriyetler de meslek sınıfına girer⁸⁹.

Meslek/sanat yönü ile kefâet, kocanın işgal ettiği ticaret ve hizmetin şeref ve itibarca kadının velilerinin ticaret veya hizmetlerine yakın bulunmasıdır. Seviye itibarı ile âdi, düşük ve itibar görmeyen iş kollarından herhangi birinde çalışan erkek, toplumca kabul ve itibar görülen hizmet, esnaf ve sanat kollarından olan birinin kızına denk olamaz. Çünkü insanlar, meslek ve sanatın şeref ve itibarı ile övünürler. İtibarsız ve toplumca revaçta olmayan meslek kollarını küçümserler. Fakat kadın, sanatkar ise onun sanatına bakılmaz⁹⁰.

Meslek, İmam-ı A'zam'a göre muteber değildir. Ebu Yusuf'a göre ise muteberdir. Hatta meslek şartında denkleğin muteber olduğu belirtilmiş, bu hususta muhalif davrananın olmadığı söylenmiştir⁹¹.

Mesleğin derece itibarı ile yüksek veya düşük seviyede olması takdiri örf gereğidir. Bu da zamanın ve beldelerin değişmesi ile değişir. Önceleri seviye itibarı ile düşük olan bir meslek grubu zamanla üstün olabilir. Hatta bir belde için itibarlı olma yan bir meslek aynı zamanda başka bir belde için üstün olabilir. O halde her zaman ve her belde de örf gereğince cereyan eden mesleklere itibar edilir. Dolayısıyla kapıcı, süpürgeci, hacamatçı gibi toplumda itibar görmeyen meslek gruplarından birinde çalışan; hâkimin, doktorun, müsteşarın veya bir mühendisin kızına denk olamaz. Çünkü bu durumda örf gereğince aralarında çok büyük bir uçurumun varlığı söz konusudur. Aynı şekilde; tüccar ve terzi kızı ile âlim ve hâkim kızı denk değildir. Buna mukabil bazı meslek grupları kendi aralarında eşittirler. Hacamatçı ile süpürgeci, terzi ile derici, kumaşçı ile güzel koku satan örfi manada kendi aralarında denktirler⁹².

Hz. Peygamber (s.a.v), şöyle buyuruyor : "İnsanlar birbirlerine eşittir. Ancak duvarcı, hacamatçı, deri tabaklayan müstesna"⁹³. Gayri Müslimler kendi aralarında dini noktadan

⁸⁷ Serahsî, a.g.s; Mevsilî, a.g.e., C. 3, s. 99.

⁸⁸ İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 290.

⁸⁹ Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 67.

⁹⁰ Bilmen, a.g.s.

⁹¹ Serahsî, a.g.e., C. 5, s. 25; Kasa'nî, a.g.e., C. 2, s. 501; İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 290; Bilmen, a.g.e., C. 2, s. 67.

⁹² Serahsî, a.g.s.; Mevsilî, a.g.e., C. 3, s. 99; İbn Hûmam, a.g.e., C. 3, s. 290-91; Abdülhamid, a.g.e., s. 96.

⁹³ Buhari, Eşribe, 3; Müslim, Eşribe, 5.

birbirlerinin denkleri olduğu gibi, meslek hususunda da birbirlerinin denkleridirler. Zira küfür, en büyük noksanlıktır⁹⁴.

Kefâette meslek şartını göz önünde tutmayanlar, mesleğin devamlı ve lüzumlu bir sıfat olmadığı kanaatindedirler. Meslek ile bir üstünlüğün olmayacağını asıl üstünlüğün takvâda olduğunu savunmuşlardır⁹⁵.

Mesleki denklik bazı durumlarda evlilikte uyumu artırıcı bir etken olarak görülebilirse de nikahı feshettirecek nitelikte bir şart olmadığını savunan fakihlerin delillerinin daha kuvvetli olduğunu düşünüyoruz.

2. ŞAFİİ MEZHEBİNE GÖRE KEFÂETİN ARANDIĞI YERLER

Şafîî hukukçuları kefâette aranan şartlarda ihtilaf etmiştir. Bir kısmına göre bu şartlar beş , diğerlerine göre ise altıdır. Altı diyenlere göre şartlar şunlardır :

a Nesep, b. Din, c. Hürriyet, d. İffet, e. Meslek, f. Ayıplardan salim olmak'tır.

A. NESEPTE

Kefâette nesebin muteber oluşu hadis ile sabittir. Şöyle ki : “Kadın, dört şey için nikâhlanır. Malı için, hasebi için, güzelliği için, dini için, (Ey mü'min sen bunlardan) dindar olanı ele geçirmeye bak. (Eğer dediğim gibi yapmazsan) yoksulluğa düşersin⁹⁶.”Buradaki “hasep” den maksat; “nesep” dir⁹⁷ Nesep, Arap ırkı içerisinde değerlendirildiğinde üç durum ortaya çıkıyor : 1.Kureyşli olanlar, 2.Kureyş'in dışındaki Araplar, 3.Acemler (Arap olmayanlar).

Kureyş kabilesinin kendi arasında bütünüyle denk olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiş ve iki görüş ileri sürülmüştür.

1. Basralılara göre; Kureyş kabilesinin hepsi birbirine denktir. Bu aynı zamanda Ebu Hanife nin de görüşüdür. Nitekim Hadis-i Şerifte “İmâmet Kureyş'indir⁹⁸” buyurulmuştur. İmâmet hakkı Kureyş kabilesine şâmil olunca, onların nikâhta da birbirlerine denk olmaları öncelikle sabittir.

2. Bağdatlılara göre; Kureyş kabilesi Hz. Peygamber (s.a.v) e yakınlıkları itibarı ile faziletli olurlar ve böylelikle birbirlerine denk olurlar. Hz. Aişe (r.a) den rivayetle Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyuruyor :

“Cebrail geldi ve bana : ‘yeryüzünün doğu ve batısını gezdim, dolaştım, Muhammed'den daha faziletlisini görmedim. Yine yerin doğusunu ve batısını gezdim, Beni Hâşim'den daha faziletlisini görmedim’ dedi⁹⁹.”

Kureyş kabilesi diğer Arap kabilelerine nazaran Hz. Peygamber (s.a.v) ile müşer ref olunca hayatları daha ziyade O'na yakın olmuştur. Araplar idare meclisini topladık ları zaman onları seviye ve denklik açısından sıralamaya koydular. Böylelikle Benî Hâşim ile Benî Muttalip birbirine denk olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v), bu iki kabileyi aynı ölçüde birleştirmiştir¹⁰⁰.

⁹⁴ Kasanî, a.g.e., C. 2, s. 501; Zühayli, a.g.e., C. 9, s. 6754.

⁹⁵ Şeyhzâde, a.g.e, C. 1, s. 278; Ebu Zehra, s. 140.

⁹⁶ Buharî, Nikâh, 15; Müslim, Radâ, 53; Ebu Davud, Nikâh, 2; İbn Mâce, Nikâh, 6.

⁹⁷ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 101.

⁹⁸ İbn Hanbel, 3, 29, 183.

⁹⁹ Mana itibarı ile yakın olan hadis için bkz : Müslim, Fezâil, 1; Tirmizi, Menâkıb, 1.

¹⁰⁰ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 102; Şirbini, a.g.e., C. 4, s. 287,88; Ceziri, a.g.e., C. 4, s. 48.

Erkeğin nesep itibarı ile eşinden üstün olması lazımdır. Çünkü Arap kavmi, soyları ile övünür ve iftiharla babalarından bahsederler. Babası Acem, annesi Arap olan bir erkek, sadece babası Arap olan kadına denk değildir¹⁰¹.

Kadın konusunda daha katı tavır takınan Şafiî hukukçuları, kadının etrafta soylu olarak bilinen bir şahsa intisap etmesi halinde erkeğin de aynı şahsa intisap etmesini isterler¹⁰². Evlilikte nesebin denklik konusu olamayacağını savunan Malikilerin delillerinin daha kuvvetli olduğu kanaatindeyiz. Bu tercihimizin sebebini şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Evlilikte nesep bakımından denkliğin şart koşulması Kur'ân'da birçok ayetle çelişmektedir. Özellikle "Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allâh yanında en üstün olanınız, (günâhlerden) en çok korunanınızdır."¹⁰³ ayetiyle üstünlüğün takvada olduğu belirtilerek nesep bakımından üstünlük reddedilmektedir.

Nesep farklılıklarının sebebi açıklanarak nesebin üstünlük aracı olarak değerlendirilmesi gibi başka anlamlara çekilmesi engellenmiştir. "İnsanı sudan yaratarak, ona soy sop veren O'dur. Rabbin her şeye Kadir'dir."¹⁰⁴ ayetinden Arap olsun olmasın nesep bakımından bütün insanların denk olduğu anlaşılmaktadır. Bütün insanlar nesep bakımından denk kabul edildiğinde evlilikte nesep bakımından denkliği şart koşturmak varlığı imkansız bir şeyi şart koşturmak gibidir. Aksi durum "Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz."¹⁰⁵ ayetinde belirtilen kardeşliğe zarar verir.

B. DİNDE

Şafiî hukukçularına göre din, kefâette muteberdir. Müslüman ile kafir arasındaki bâriz fark dindir. Zira Allah (c.c) :**Cehennem ehli ile cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli isteklerine ulaşandır**¹⁰⁶."

Hz. Peygamber (s.a.v) de: "Müşrikler ile dost olan Müslümanların hepsinden ben uzağım" buyuruyor¹⁰⁷. Kişinin müslüman olma şartında ittifak edildikten sonra erkeğin fâsık ve fâcır oluşunda ihtilaf edilmiştir. Muhammed b. el-Hasan'a göre; Fâsıklık muteber/aranan bir şart değildir. Fakat büyük çoğunluğa göre erkeğin fâsık olmaması istenir. Zira Allah (c.c) :**"Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenemez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu mü'minlere haram kılınmıştır**¹⁰⁸." Ve **"Öyle ya mü'min olan, yoldan çıkmış gibi midir ? Bunlar elbette bir olamazlar**¹⁰⁹" buyuruyor.

Çocuklar müslüman olduktan sonra babalardan birinin kafir olması kefâete engel değildir¹¹⁰. Din ve dini hayatın yaşanmasında şöhrete itibar edilmez. Dinde şöhreti olmayan bir erkek, dini hayatı bütün bir kadına denktir. Bid'at ehlinden olan kişi, iffetli, salih bir kadına denk değildir. Zina eden bir erkek, her ne kadar tevbe etse de iffetli ve namuslu bir kadına denk değildir. Zina lekeli bir hastalık olup, tevbe ile silinmez. Zina dışında içki ve kumar gibi günahları işleyen kişi, iffetli ve namuslu bir kadına denktir. Kadın, erkek gibi fâsık birisi ise, o zaman birbirlerine denktirler. Baba ve dedesi müslüman olan kadına göre de üç dedesi müslüman olan denk değildir. Sahabe bunun dışındadır. Çünkü sahabe tabiinden olan bir kadına bir kadına göre denktir¹¹¹.

¹⁰¹ A.g.eserler.

¹⁰² Cezirî, a.g.e., C. 4, s. 48.

¹⁰³ Hucurat, 49/13.

¹⁰⁴ Furkan, 25/54.

¹⁰⁵ Hucurat, 49/10.

¹⁰⁶ Haşr, 50/20.

¹⁰⁷ Değişik bir lafız fakat aynı mana için bkz : Buharî, Cenâiz, 37; Müslim, İman, 166.

¹⁰⁸ Nur, 24/3.

¹⁰⁹ Secde, 32/18.

¹¹⁰ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 102;

¹¹¹ Cezirî, a.g.e., C. 4, s. 48.

C. İFFETTE

İffetli olmak, İslâm hukukunun uygun görmediği ve helal saymadığı şeylerden uzak kalmaktır. Dolayısı ile fâsık bir şahıs, iffetli kadına denk değildir. Nitekim Allah (c.c) şöyle buyuruyor: **“Öyle ya, mü’min olan, fâsık kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar¹¹².”** **“Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenemez¹¹³.”** Ayeti kerimelerde zina, iffeti bozan bir suç olarak tarif edilerek böyle bir kişinin ancak kendisi gibi iffeti bozuk şahıs ile veya müşrik bir kişi ile evlenebileceği belirtilmiştir.

İslâm hukukunun ikinci kaynağı olan sünnet hususunda titiz davranan Şafîî hukukçuları, dinde olmayan şeyleri sünnet kategorisine sokarak bid’atlar ihdas edenleri fâsık olarak belirtmekte, bu tip kişilerin de kendileri gibi fâsıklar ile denk olabileceklerini beyan ederler. Kişinin fiskında aşırı gitmesi, eşitsizliğini daha da artırır. İtikâdi ve ameli durumu gizli olup, fiskı zahir olmayan erkek, iffetli bir kadına denktir. İffet, karı koca da aranan şarttır. Baba ve dedelerde aranmaz¹¹⁴.

D. HÜRRİYETTE

Şafîî hukukçuları kefâette hürriyet şartına itibar ederek bu görüşlerini şu deliller isbat ederler. **“Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı?¹¹⁵.”** “Mü’minlerin kanları birbirlerine karşı denktir. Seviyece ednâ (daha düşük) olanlar, üstün olan (efendi) ların uhdesinde çalışırlar¹¹⁶.”

Yukarıdaki naslar hür ile köle arasındaki eşitliği engellemektedir. Köleler, efendilerine devamlı suretle yardım ederler. Dolayısı ile köle, hürden seviye itibarı ile düşüktür. Kölelik kişiyi tüm tasarruf ve mülkiyetten alıkor. Köle, efendisi için zorlukları taşıdığından nesebine bir kusur buluşturır. Böylelikle köle, hür bir kadına denk olmadığı gibi, cariyeye de hür erkeğe denk değildir¹¹⁷.

Şafîilere göre aslen hür olan bir kadına sonradan hür olan (azat edilmiş köle) denk değildir. Çünkü hür olanlar, kölelerin akrabalığıyla ayıplandıkları gibi, sonradan hür olanların akrabalığıyla da ayıplanırlar¹¹⁸.

E. MALDA

Zenginlik, evlenecek eşler arasında aranan bir özellik değildir. Çünkü mal yok olan bir şeydir. Şahsiyet ve basiret sahibi kişiler mal ile övünmezler. Şayet koca evlendiği zaman karısının nafakasını teminde zorluk çekerse o zaman mal ve zenginlik bir ölçü olabilir.

Halkın genelde mal üzerine düşkün oluşu, onunla övünç duyması ve hatta aşırı gitmesi ayet-i kerimelerde belirtilmiştir¹¹⁹, Hadis-i şeriflerde ise buna işaret edilmiş tir¹²⁰. Bazı

¹¹² Secde, 32/18.

¹¹³ Nur, 24/3.

¹¹⁴ Şirbini, a.g.e., C. 4, s. 288.

¹¹⁵ Nahl, 16/75.

¹¹⁶ Nesâî, Kasame, 10, 13; İbn Mâce, Diyât, 31.

¹¹⁷ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 103.

¹¹⁸ Zühayli, a.g.e., C. 9, s. 6750.

¹¹⁹ Adiyât, 100/8.

¹²⁰ Müslim, Cenaiz, 29; Ebu Davud, Edeb, 111.

durumlarda mal, nesebe göre önde gelir. Dolayısı ile mal da kefâet için aranan şartlara girmektedir. Küçük topluluklarda yaşayanlar ise genelde maldan ziyâde nesebe yer verirler.

Malın azlığı ve çokluğu önemli değildir. Zira mal devamlı ve değişkendir¹²¹. Zengin olmayı evlilik işlemleri için aranan bir özellik olarak ele aldığımızda önümüze iki durum çıkmaktadır.

1. Nafaka ve mehre kadir olmak
2. Nafaka ve mehre kadir olmamak

Bu sayılan seçenekler içerisinde evlenecek olan erkeğin nafaka ve mehri vermeye muktedir olması istenir. Ailenin geçimi, diğer şahıslara karşı muhtaç olmaması açısından dan erkeğin zengin olması arzulanır. Aynı zamanda bu özellik, kadının sosyal ve psikolojik yapısı bakımından da önemlilik arzeder.

Veli küçük kızını mehri misil ile rızası olmadan fakir olan birisiyle evlendirecek olsa bu evlilik sahih değildir. Zira o kızın hakkına riâyet etmemiş, dengi olmayan birisi ile evlendirmiş gibi olur. Denklik bulunmadan yapılan evliliklerde bûluğ çağından sonra kadın için muhayyerlik haklarının doğacağı Şafiî hukukçularınca kabul edilmiştir¹²².

F. MESLEKTE

Şafiî hukukçuları, kişinin rızkını temin edebileceği derecede sanat sahibi olmasını kefâet için aranan bir özellik saymışlardır. İnsanların övünç kaynağı kazançtır. Şahsiyeti zedeleyici ve nefsi aşağılayıcı meslekler ile uğraşanlar, kendilerinden daha iyi derecede olan meslek sahiplerine denk değillerdir¹²³.

Allah (c.c) : **“Allah, kiminize kiminizden daha bol rızık verdi¹²⁴”** buyuruyor.

İmam Mâverdi, bu âyetin yorumunu iki şekilde yapmaktadır :

1. Rızkın miktarı hususunda insanlardan bir kısmı diğerlerine nazaran daha üstündür. Kimisi genişlikte, kimisi de zorluktadır.
2. Rızık sebebi ile bir kısmı şeref ve izzete kavuşurken bir kısmı da zillet ve meşakkate düşer olur¹²⁵.

Allah (c.c) şöyle buyuruyor : **“Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak¹²⁶.”**

Toplumların değişen şartlarında kazanç yolları türlü türlü olup bunlar genelde beldelerin sosyal, coğrafi ve kültürel yapılarına göre çeşitlilik arzeder. Ziraat, ticaret, sanat vd... bunlardan birkaçıdır.

Kazanç yollarında muteber olan özellikler şunlardır :

1. Kazancın meşru olmayan yollardan elde edilmemesi,
2. İnsanı yoran ve sıkıntıya sokan şeylerden olmaması,
3. Kazancın şer'an necis olan şeylerden elde edilmemesi.

Sayılan bu sıfattaki bir meslek grubunda çalışan erkek, bir kadına denk değildir¹²⁷.

Toplum tarafından itibar görmeyen meslek sahipleri, daha muteber seviyedeki meslek sahiplerine denktirler. Meslek sahibi kişilerin her ne kadar unvanları değişik olsa bile bunların toplum tarafından beğenileni ancak örfe göre tesbit edilir. Zira bazı beldelerde ticaret ziraatten, bazı beldelerde de ziraat ticaretten daha üstün tutulmuş tur¹²⁸.

¹²¹ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 106.

¹²² Şirbini, a.g.e., C. 4, s. 288; Cezirî, a.g.e., C. 4, s. 49.

¹²³ Şirbini, a.g.e., C. 4, s. 289.

¹²⁴ Nahl, 16/71.

¹²⁵ Mâverdi, a.g.e., C. 11, s. 105.

¹²⁶ Tâha, 20/124.

¹²⁷ Mâverdi, a.g.s.

SONUÇ

Evlilikte denkliğin şart olup olmadığı konusunda ve denklik kriterlerinde fukahanın oldukça farklı görüşlere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Hanefiler evlilikte denklik konularını en geniş tutan ekoldür. Bu konuda Hanefilere en yakın Şafiilerdir. Malikiler ise denklik kriterlerini en dar tutan ekoldür. Söz konusu ihtilafta nasların yorumlanış şekliyle hadislerin sahih veya zayıf oluşundaki farklı değerlendirmelerin yanında örf etkili olmuştur.

Denklik konularının çoğunun Kur'an'da ve sünnette sağlam bir dayanağı bulunmamaktadır. Buna karşılık bir çok sahih hadis nesep ve mal gibi konularda evlilikte denkliğin şart olmadığı görüşünü kuvvetlendirmektedir. Hz. Peygamber dönemindeki uygulamalar da bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca ilgili hadislerin çoğunda denklik konularının belirtilmemesi de dikkat çekicidir. Müçtehit imamlar döneminde denklik konuları çoğunlukla ailenin durumuna göre belirlenmiştir. Hürriyet, İslâm'a giriş, meslek ve nesep gibi kriterlerde bunu daha çok görmekteyiz. Ancak değişen şartlar günümüzde meslek gibi bazı denklik konularında aileden daha çok kızların durumunun dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çünkü günümüzde kadınlar eğitimden ticarete, sanattan idareye kadar hayatın her alanında daha fazla yer almaktadır. Klasik dönem İslâm hukukçularının denklikle ilgili rivayetleri sıhhat veya lüzum şartı olarak değerlendirmelerinde ve denklik kriterlerinin belirlenmesinde dönemin hakim kültürü etkili olmuştur. Müçtehit imamlar döneminde denklik konularının bölgelere ve kültüre göre değişmesi bunu ispatlamaktadır.

Denklik konuları zamanla örfe ve maslahata göre değişebilir. Çünkü fukaha denklik konularını örfe göre ailenin korunması maslahatına dayandırmıştır. Bu nedenle klasik dönemde belirlenen konulardan bazıları denklik şartı olmaktan çıkabileceği gibi yeni denklik konuları da belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- ABDÛLHAMİD, Muhammed Muhyiddin, **el-Ahvâlü's-Şahsiyye Fi's-Şeriatî'l İslâmiyye**, Beyrut, 1994.
- AHMED, b. Hanbel (Ö. 241.H.), **Müsned**, 6 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- AYDIN, Akif, **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, No : 11, 1985.
- BEŞER, Faruk, **Fıkıh Penceresinden Sosyal Hayatımız**, 2 c., İstanbul, Nun Yayıncılık 1993.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi (Ö.1971.M.), **Hukuki İslâmiyye ve Istılahâtı Fıkhiyye Kâmusu**, 8 c., İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1985.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (Ö. 256/869), **el-Camiu's-sahih**, 8 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- CEZİRÎ, Abdurrahman (Ö. 1941), **el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhib el-Erbaa**, 5 c., Beyrut, Darel-Fikr, 1999.
- DÖNDÜREN, Hamdi, **Delilleriyle Aile İlmihâli**, İstanbul, Altınoluk Yayınevi, 1995.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistâni (Ö. 275/888), **es-Sünen**, 5 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, **el-Ahvâlü's-Şahsiyye**, 1950.
- FETAVA, el-Hindiyye, Komisyon, 6 c., Beyrut, Darel Kütübi İlmiyye, 2000.
- İbn ABİDİN, Muhammed Emin (Ö. 1252.H.), **Hâşiye Reddû'l-Muhtar**, 5 c., t.y.
- İbn HÛMAM, Kemâleddin Muhammed b. Abdulvâhid (Ö. 861.H.), **Şerhu Fethu'l-Kadir**, 10 c., Beyrut, Darel Kütübi İlmiyye, 1995.

¹²⁸ en-Nevevi, C. 5, s. 426.

- İbn MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (Ö.273/886), es-Sünen, 2 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn MANZUR, Ebü'l Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrerem (Ö. 711.H.), **Lisânü'l Arap**, 15 c., Beyrut, 1990.
- İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ, T.D.V.Yayınları, 41 c, Ankara, 2002.
- KARAMAN, Hayrettin, **Mukâyeseli İslâm Hukuku**, 3 c., İstanbul, Nesil Yayınları, 1996.
- MÂLİK b. Enes (Ö. 179.H.), **el-Muvatta**, 2 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- el-Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, **el-Bidâye Fî Şerhi'l-Hidâye**, 7 c., Beyrut, 1990
- el- MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd (Ö. 683.H.), **el-İhtiyar li-Ta'lilil Muhtar**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1996.
- MİRAS, Kamil, **Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, 12 c., Ankara, D.İ.B.Yayınları, 1991.
- MÜSLİM, Ebü'l Hüseyin b. el-Haccac (Ö. 261/874.H.), **el-Camiu's-Sahih**, 3 c.İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (Ö. 303/915), **es-Sünen**, 5 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- en-NEVEVÎ, Ebû Bekir Zekeriyâ Yahya b.Şeref (Ö. 876.H.), **Ravzatü't-Talibin**, 8 c., Beyrut, Darul Kütübi İlmîyye, 1992.
- es-SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebü Sehl Şemsü'l-Eimme (Ö. 490.H.), **el- Meksûr**, 15 c. (30 cüz), Beyrut, Darel-Marefah, 1986.
- ŞA'BAN, Zekiyyüddin, **el-Ahkâmü's-Şer'iyye li Ahvâli's-Şahsiyye**, Bingazi, 1993.
- ŞAFÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris (Ö. 204.H.), **el-Umm**, 4 c., Beyrut, 1993.
- ŞİRBİNÎ, Şemseddin Muhammed b. Muhammed el-Hatib (Ö. 977.H.), **el-Muğni'l Muhtaç**, 4 c., Beyrut, 1994.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve (Ö. 279/892), **el-Camiu's-Sahih**, 5 c., İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi (Ö. 1942.M.), **Hak Dini Kur'an dili**, 10 c., İstanbul, Azim Yayınevi, 1992.
- YEĞİN, Abdullah, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat**, İstanbul, Türday, 1995.